

Beogradski centar za ljudska prava

**POSTUPANJE SA LICIMA
LIŠENIM SLOBODE**

Bilten

Beograd, februar 2012. godine

Uvodne napomene

Od maja 2009. godine Beogradski centar za ljudska prava sprovodi projekat čiji je cilj unapređivanje pravne regulative i prakse radi sprečavanja i kažnjavanja torture i drugih nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, u okviru kojeg posećuje ustanove u kojim se nalaze lica lišena slobode – kazneno-popravne zavode i okružne zatvore. Kratki izveštaji o obavljenim posetama objavljuju se periodično, u biltenima u elektronskoj formi, dok se detaljnije informacije o stanju u ovim ustanovama objavljuju u sveobuhvatnim godišnjim izveštajima.

U ovom broju biltena nalaze se kratki izveštaji o posetama okružnim zatvorima u Čačku, Prokuplju, Kragujevcu i Pančevu. Tim Beogradskog centra sastavljen je od pravnika i lekara, a posete se sastoje iz razgovora sa upravom ustanove, medicinskim osobljem, osuđenim i prekršajno kažnjenim licima, zaposlenim u službi obezbeđenja i vaspitačima, iz uvida u dokumentaciju i obilaska objekata (posebno prostorija za smeštaj lica lišenih slobode). Pored toga, informacije o postupanju prema licima lišenim slobode u svim ustanovama se prikupljaju i zahvaljujući telefonskim pozivima i pismima osuđenih lica i njihovih porodica.

Kako je prema odredbama Zakonika o krivičnom postupku za razgovor sa licima koja se nalaze u pritvoru potrebna prethodna saglasnost postupajućeg sudije, prilikom poseta se ne obavljaju razgovori sa ovim licima, jer je teško unapred, pre posete, znati ko su lica koja se nalaze u pritvoru i ko je postupajući sudija. Razgovori sa osuđenim licima se obavljaju bez prisustva obezbeđenja i uprave.

Pored poseta ustanovama u kojim se nalaze lica lišena slobode, saradnici Beogradskog centra za ljudska prava prate i postupanje tužilaštava i sudova u vezi sa kažnjavanjem torture, a tokom projekta posebna pažnja biće posvećena i izveštavanju medija o mogućim slučajevima torture.

Izradu biltena finansijski su podržali Evropska unija i Institut za otvoreno društvo. Za njegov sadržaj isključivo je odgovoran Beogradski centar za ljudska prava. Stavovi izneseni u njemu nikako se ne mogu smatrati stavovima Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Beogradski centar za ljudska prava se zahvaljuje na saradnji svim zaposlenim u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, bez čije pomoći sprovođenje ovog projekta ne bi bilo moguće.

Bilten su pripremili Nevena Dičić-Kostić, Bojan Gavrilović, Nevena Nikolić, Nikola Kovačević, Aleksandra Tomić, Ivan Miljković, Sonja Tošković i Jovana Zorić.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

KAZNENO-POPRAVNI ZAVOD U ČUPRIJI

Vreme posete: septembar 2011. godine

Brojno stanje u vreme posete: 173 osuđenih, 120 lica u pritvoru (ukupno 293)

Materijalni uslovi

Kazneno-popravni zavod u Čupriji poseduje dva objekta namenjena za smeštaj lica lišenih slobode. Starija zgrada se nalazi u gradu, uz zgradu policije i odskoro su u njoj smeštena isključivo pritvorena lica (do nedavno se u ovoj zgradi nalazilo i prijemno odeljenje za osuđene, ali je zbog prenaseljenosti pritvorskih prostorija preseljeno u drugu zgradu) i u manjem delu lica privedena od strane policije koja čekaju odluku o određivanju pritvora. U ovoj zgradi je u sobama smešteno od četiri do 20 lica. Uprava zavoda je izračunala da na jednog pritvorenika dolazi približno 3 kvadratna metra. Prostorije se dobro održavaju, neke su nedavno renovirane, ali su neke sobe zbog položaja zgrade (nalazi se na skućenom prostoru), odnosno blizine susednih zgrada, ali i veličine prozora, vrlo slabo osvetljene. Neke prostorije su zagušljive, ne samo zbog veličine prozora već i zbog toga što se u njima puši. Postoji malo šetalište. Druga, novija zgrada nalazi se van grada i njoj borave osuđena lica. Ova zgrada je dobro uređena, sa prostorijama koje su dobro osvetljene i proventrene. U sobama ima najviše 22 kreveta, a uz sobe u kojim se spava postoje dnevni boravci. U ovoj zgradi postoji i bolesnička soba sa 14 kreveta. Prostorije se dobro održavaju, čiste su i uredne. Zgrada ima prostrano i lepo uređeno dvorište. I kuhinja je uredna i čista. Uopšte, stiče se utisak da se prostorije celog zavoda dobro održavaju i da je higijena u zavodu sasvim zadovoljavajuća. Ovde na jednog osuđenika dolazi 3,9 kvadratna metra prostora.

Postupanje prema licima lišenim slobode

Od osuđenika iz ovog zavoda nismo dobili pritužbe na bilo kakav oblik fizičkog ili psihičkog zlostavljanja. Prema rečima osuđenika, odnosi sa osobljem ustanove su vrlo korektni. Osuđenici nisu prijavili bilo kakve nepravilnosti u vezi sa vođenjem disciplinskih postupaka. Mere prinude se upotrebljavaju vrlo retko. Prema evidencijama zavoda, u poslednje dve godine

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

upotrebljene su svega tri puta. Nismo dobili primedbe na ostvarivanje prava na dopisivanje i telefoniranje. Prema rečima zaposlenih u službi obezbeđenja, zbog velikog broja pritvorenih lica njima nije uvek moguće obezbediti da van zatvorenih prostorija provedu dva sata dnevno, kao što je to propisano ZIKS-om. Osuđena lica navode da boravak na svežem vazduhu traje sat vremena dnevno dok, ukoliko je vreme loše obezbeđenje ih ne izvodi van zatvorenih prostorija. Iz istog razloga u poslednje vreme je skraćeno trajanje poseta. Ozbiljnije primedbe osuđenih lica odnosile su se samo na dostupnost i kvalitet zdravstvene zaštite. Naime, neki osuđenici su se žalili da dugo čekaju specijalističke preglede a neki tvrde da se neadekvatno leče. Oko 85 osuđenih lica je radno angažovano. U zavodu se vrši obučavanje za posao strugara, a osuđenim licima su dostupni kursevi za rad na računaru i program opismenjavanja. Ipak, interesovanje za ove aktivnosti nije veliko, a problem predstavlja i činjenica da osuđena lica uglavnom kratko borave u zavodu.

U zatvoru se obavlja i policijsko zadržavanje. Ukoliko ima više saučesnika, kako bi se razdvojili, razmeštaju se po sobama u kojima borave pritvorena lica, što nije dobra praksa. Maloletnici se u pritvoru stavljaju u sobe sa licima koja su izvršila lakša krivična dela.

Bezbednost

U poslednje tri godine nije bilo pokušaja bekstva. U tom periodu zabeležena su četiri udaljenja – osuđenici se nisu vratili sa vikend poseta. Iako je veliki broj lica lišenih slobode u ovom zavodu krivično gonjen zbog dela koja uključuju nasilje, ono je retko i među osuđenim i među pritvorenim licima. Tokom 2011. godine vođeno je 28 disciplinskih postupaka, najčešće zbog kašnjenja prilikom povratka sa vikenda. I napadi na službena lica su retki, od 2008. godine zabeležen je samo jedan. Osuđenici sa kojim smo razgovarali misle da su bezbedni i da je obezbeđenje sposobno da spreči bilo kakve ozbiljnije incidente. U poslednje dve godine nije bilo samoubistava, ali je bilo ozbiljnih pokušaja samoubistava (tokom poslednje dve godine zabeleženo ih je pet). U 2011 godini bilo je 2 slučaja samopovređivanja. Kako se radi o zavodu otvorenog tipa, a osuđenici su uglavnom osuđeni na kratke zatvorske kazne, ne postoje neformalne grupe, ali se dešavalo da osuđenici pokušaju da ih formiraju.

Zdravstvena nega

Zdravstvenu službu čine jedan lekar i dva medicinska tehničara. Lekar je zaposlen u

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

lokalnoj bolnici, a u zatvoru radi po ugovoru, četiri puta nedeljno, a dolazi i po pozivu. Medicinski tehničari rade u svaki dan, puno radno vreme.

Postoje dve ambulante, jedna manja u zgradi u gradu, u kojoj su smeštena pritvorena lica, i jedna veća, u zgradi van centra grada, gde su smešteni osuđenici. Obe ambulante su uredne i čiste, posebno veća, koja je prostranija i dobro osvetljena. Opremljene su osnovnim medicinskim aparatima- za merenje pritiska, glikemije, i stetoskopom. Mogu se vršiti i manje hirurške intervencije (previjanja, skidanje konaca), i može se davati ampulirana terapija. U zgradi u kojoj su smešteni osuđenici postoji i bolesnička soba, koja ima četrnaest kreveta, ali u zatvoru ne postoje uslovi za stacionarno lečenje u užem smislu, već se ono obavlja u lokalnoj bolnici ili u Specijalnoj zatvorskoj bolnici. Pristup apoteci ima samo medicinsko osoblje, lekar propisuje terapiju, a tehničar je deli. Nabavka lekova je centralizovana.

Prema rečima lekara, prvi pregled po prijemu lica lišenog slobode se obavlja istog, ili prvog narednog radnog dana. Pregled pred otpust se ne obavlja. Pregled se, po zahtevu osuđenika, obavlja prvog narednog radnog dana, a u hitnim slučajevima se, prema proceni medicinskog tehničara ili obezbeđenja poziva služba hitne pomoći. Pregledi posle primena mera prinude, pred upućivanje u samicu, i u samici, obavljaju redovno, s tim što obilaske samice mogu da obavljaju i tehničari. Svi pregledi se obavljaju bez prisustva obezbeđenja. Postoji mogućnost lečenja kod izabranog lekara. U zatvoru se ne sprovodi metadonska terapija.

Saradnja sa lokalnim zdravstvenim centrima je dobra. Specijalistički pregledi se obavljaju bez problema, što podrazumeva i pregled psihijatra. Stomatološke usluge se obavljaju u lokalnom zdravstvenom centru. Pojedini zatvorenici su se žalili na dugo čekanja usluga stomatologa.

Medicinsko osoblje vrši higijenski nadzor nad osobljem i prostorijama, i učestvuje u sastavljanju jelovnika. Sanitarni pregledi osoblja u kuhinji se redovno vrše. Osuđenicima su dostupni sanitarni paketi.

Osuđenicima su dostupni teren i sprave za rekreaciju.

Osoblje

Broj zaposlenih u zavodu je 76, iako je sistematizacijom predviđeni broj 85. Naravno, najviše zaposlenih radi u službi obezbeđenja- 51 što nije dovoljno s obzirom da se zatvor prostire

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

na dve različite lokacije. Zbog prenaseljenosti, ali i činjenice da se u pritvoru u ovom zavodu nalaze lica iz nadležnosti 11 viših sudova, služba obezbeđenja je izuzetno opterećena, najviše zbog velikog broja sprovoda na suđenja. Tokom 2010 imali su 2299 sudskih sprovoda a u 2011 do trenutka naše posete 980.

Veći broj zaposlenih nije potreban samo u službi obezbeđenja, već i u zdravstvenoj službi, a prema mišljenju uprave zavoda, i u službi za tretman. Kada je u pitanju opremljenost, zaposleni ističu potrebu za većim brojem vozila. Uprava zatvora je tražila 2 rendgen tunela i još jedan analizator za mobilne telefone. Zatvorskom osoblju zaduženom za bezbednost potrebna je još jedna velika marica i 4 manja vozila.

Preporuke

Prostorije zavoda, a posebno one u kojim borave osuđena lica, se uglavnom dobro održavaju. Prema informacijama koje smo dobili prilikom posete, osoblje zavoda prema licima lišenim slobode postupa u skladu sa zakonom i takvu praksu treba nastaviti. Na žalost zavod još uvek nije zaposlio lekara iako je to tokom naše prve posete u aprilu 2010 godine utvrđeno kao ozbiljan nedostatak. Od velikog značaja za dobro funkcionisanje ustanove bilo bi zapošljavanje lekara, jer se u trenutnim okolnostima ne poštuje čitav niz zakonskih odredbi vezanih za rad zdravstvene službe – pre svega pregledi lica lišenih slobode se ne vrše odmah po prijemu, niti se redovno obavljaju pregledi nakon upotrebe mera prinude. Uopšte, najozbiljniji problem u funkcionisanju ustanove, na koji skreću pažnju i osuđenici, jeste nedostatak stalno prisutnog medicinskog osoblja, posebno lekara, u čijem odsustvu su zaposleni tehničari prnude da donose odluke koje bi trebalo da donosi isključivo lekar. Osoblje zavoda trebalo bi obučavati kako bi bilo u stanju da rano prepozna psihičke smetnje i rizik od samoubistva kod lica lišenih slobode, posebno imajući u vidu da je u prošlosti u zavodu bilo ozbiljnih pokušaja samoubistava.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

OKRUŽNI ZATVOR U NOVOM PAZARU

Vreme posete: oktobar 2011. godine
Brojno stanje u vreme posete: 23 osuđenih i 4 prekršajno kažnjenih, 57 lica u pritvoru
(ukupno 84)

Materijalni uslovi

Zatvor se nalazi u blizini centra grada, koristi dve zgrade, a u jednoj od njih, onoj u čijem prizemlju se nalaze kancelarije uprave zatvora, istovremeno su smešteni i muzička škola, istorijski arhiv i likovni atelje, što je u bezbednosnom smislu potpuno neprimereno, posebno imajući u vidu da se i iz prostorija koje ne koristi zatvorska uprava vidi krug zatvora, odnosno zgrada u kojoj su smeštena osuđena i pritvorena lica, i ceo prostor za šetnju.

Zgrada u kojoj su smeštena osuđena i pritvorena lica nedavno je renovirana, prostorije su vrlo čiste, dobro osvetljene i proventrene. Opremljene su televizorima. Svaka ima kupatilo sa tušem i toplom vodom. U njima je uglavnom smešteno po šest lica, dok je u jednoj prostoriji smešteno devet lica koja se nalaze u pritvoru. Veličina samice je u skladu sa odredbama ZIKS (najmanje četiri kvadratna, odnosno osam kubnih metara), dobro je osvetljena i proventrena. U ovoj zgradi se nalazi i kuhinja koja je vrlo čista i uredna i opremljena novom tehnikom.

Tokom naše druge posete imali ustanovili smo da je problem ove ustanove česta smena upravnika zatvora. Materijalni uslovi zatvora su ostali nepromenjeni, prema rečima zamenika upravnika problem položaja zatvora je i dalje dominantan, a lokalna samouprava mora da nađe adekvatnu lokaciju za izmeštanje ustanove, najviše iz bezbednosnih razloga. Oko 95 % osuđenih lica čine pripadnici Bošnjačke nacionalne manjine. Počela je primena alternativnih sankcija (dve), nad čijim sprovođenjem kontrolu vrši vaspitač.

Postupanje prema licima lišenim slobode

Ukupno je 13 osuđenih lica radno angažovano, od toga najviše u kuhinji i kotlarnici. Osuđenici koji su zavisnici psihoaktivnih supstanci se radno ne angažuju. Od naše prethodne posete bekstva nije bilo. Osuđenim licima dostupna je pravna pomoć koja se realizuje sredom od

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

11h do 13 h. Pravnu pomoć osuđenim licima pruža zamenik upravnika. Nije zabeležen nijedan pokušaj bekstva. Tokom 2011. godine nije izricana disciplinska mera samice, ali se policijsko zadržavanje vrši u samici.

Od naše prethodne posete oformljena je biblioteka koja se nalazi u kancelariji vaspitača i dostupna je osuđenim licima. Takođe, zajednička prostorija je u funkciji. Pušači i nepušači nisu striktno odvojeni. Posete su podeljene po danima, tako da četvrtkom posete primaju osuđena lica, a petkom pritvorena. Zbog ograničenih materijalnih uslova veličina prostorija za posete je minimalna. Tokom 2011. godine do naše posete vođeno je 7 disciplinskih postupaka, najviše zbog zloupotrebe posebnih prava i pokušaja unošenja mobilnih telefona, kazne su oduzimanje posebnih prava ili zabrana raspolaganja novcem. Ova ustanova nema kantinu u prostorijama zatvora pa se ponedeljkom vrši prikupljanje narudžbina osuđenih lica, a po predaji namirnica i robe ona dobijaju fiskalni račun. Ovaj način kupovine nije dobro rešenje jer, po rečima samih osuđenika, otvara mogućnost vršenja pritiska na one koji imaju novac od strane nekih osuđenika koji borave u istoj prostoriji. Uprava trenutno čeka pribavljanje kontejnera putem kojeg bi se osposobila kantina u prostorijama ustanove. Medicinski tehničar održava predavanja osuđenim licima u zajedničkoj prostoriji svakog meseca. Tokom razgovora sa osuđenim licima dobili smo informacije da je šetnja svedena na jedan sat. Nije bilo žalbi na higijenu. Hrana bi, po rečima samih osuđenika, trebalo da bude raznovrsnija. Odnos vaspitača i komandira prema osuđenim licima je korektan.

Verski obredi vrše se u sobama, a Mešihat islamske zajednice donira meso i tako vernicima omogućava ishranu u skladu sa njihovim verskim uverenjima.

Osuđenici su upoznati sa svojim pravima, kućnim redom (videli smo da je dostupan u svakoj sobi) i načinom funkcionisanja zdravstvene službe.

Bezbednost

Kao što smo pomenuli, iz zgrade u kojoj se nalaze kancelarije uprave zatvora, a u kojoj su nalaze i muzička škola, istorijski arhiv i slikarski atelje, vidi se prostor za šetnju. Zatvor nema kontrolu nad ulascima u prostorije škole, arhiva i ateljea, što znači da je iz ovih prostorija moguće dobacivati predmete u prostor za šetnju, spustiti se u krug zatvora ili čak pucati na stražare i lica lišena slobode.

Poslednjih godina nije bilo bekstva iz zatvora, a za to vreme zabeležen je samo jedan

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

pokušaj bekstva, 2008. godine.

U zatvoru postoji video nadzor i metal detektor. Prema rečima stražara i uprave, prilikom poseta ima pokušaja unošenja mobilnih telefona, te je metal detektor od velikog značaja.

U smeni radi četiri ili pet stražara što je, imajući u vidu broj osuđenika i lica u pritvoru i bezbednosne nedostatke samih objekata, nedovoljan broj. Upravnik i stražari smatraju da je u smeni potrebno bar šest ili sedam stražara.

Ustanova ne raspolaže dovoljnim brojem vozila, pa je veliki broj prekovremeno angažovanih iz službe obezbeđenja. Video nadzor pokriva većinu objekta. Ipak, šetalište i hodnici nisu pokriveni video nadzorom. U ustanovi nema skenera za pregled paketa već se pregleda ručnim detektorima.

Zdravstvena nega

Zdravstvenu službu u ovoj ustanovi čine jedan lekar (zaposlen po ugovoru, koji je tu četiri puta nedeljno, a dolazi i vanredno, po potrebi) i jedan medicinski tehničar, koji radi svakodnevno, puno radno vreme. Po predloženoj novoj sistematizaciji radnih mesta, treba zaposliti jednog lekara i jednog medicinskog tehničara koji bi radili puno radno vreme.

Ambulanta je prostrana, svetla i čista, poseduje sopstveni toalet sa tuš kabinom. Pored radnog stola za lekara i tehničara, postoji i krevet za pregled. Medicinska aparatura je osnovna - aparat za pritisak i aparat za merenje glikemije, stetoskop i otoskop. Apoteku čini ormar u okviru ambulate. Lekar propisuje lekove, tehničar ih deli, večernju dozu lekova, koju je pripremio medicinski tehničar, deli služba obezbeđenja. Medicinsko osoblje navodi da je, zbog centralizovane nabavke, snabdevanje lekovima loše, te da je zatvor prinuđen da dokupljuje lekove.

Lekarski pregled se obavlja u roku od 24 časa od prijema u ustanovu, a po potrebi se poziva lekar, ili se lice vodi u lokalni zdravstveni centar. Obavlja se i lekarski pregled pred otpust. Lekarski pregled se po prijavi osuđenika obavlja istog, ili narednog radnog dana. Ako se primene mere prinude, prvi i naknadni lekarski pregled se uredno obavljaju, a po potrebi, ako lekar nije prisutan, osuđenik se na pregled vodi u lokalni zdravstveni centar. Lekarski pregledi se obavljaju bez prisustva obezbeđenja.

U toku prethodne godine nije izricana mera samice, ipak, zdravstveno osoblje je

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

upoznato da je za sprovođenje te mere neophodna saglasnost lekara, kao i svakodnevni obilazak osuđenika u samici.

Medicinska dokumentacija se uredno vodi. Svaki osuđenik ima svoj medicinski karton, a vode se i posebni protokoli pregleda.

Saradnja sa lokalnim zdravstvenim centrima je odlična. Pored pregleda lekara opšte prakse po potrebi, bez problema se obavljaju specijalistički pregledi i dijagnostičke procedure po uputu zatvorskog lekara. Iako nije bilo zahteva za tim, postoji mogućnost lečenja kod izabranog lekara. Stacionar ne postoji, pa se stacionarno lečenje obavlja u lokalnoj bolnici ili u Specijalnoj zatvorskoj bolnici. Stomatološke usluge (bepлатno je vađenje zuba) se vrše u u domu zdravlja. Laboratorijske analize se obavljaju u zdravstvenom centru, pošto u zatvoru medicinski tehničar prikupi uzorke. Postoji mogućnost testiranja na psihoaktivne supstance, ali se ono ne sprovodi regularno. Saradnja sa službom hitne pomoći, koja se poziva po potrebi, je takođe dobra.

Od prošle godine, u saradnji sa Domom zdravlja Kraljevo sprovodi se akcija edukacije osuđenika o tuberkulozi, transmisivnim bolestima i bolestima zavisnosti. Medicinsko osoblje je obučeno da prepozna rizike od samoubistva (u toku prethodne godine nije bilo pokušaja samoubistva), a medicinski tehničar sam održava predavanja iz oblasti zatvorske patologije, u saradnji sa vaspitačima. U toku prošle godine sproveden je i skrining pregled na tuberkulozu.

Zdravstveno osoblje vrši nadzor nad higijenom u kuhinji i uopšte nad higijenom u zatvoru. Sanitarni pregledi osoblja koje radi u kuhinji se redovno obavljaju, postoji ugovor sa zdravstvenim centrom u Kraljevu. Mogu se sprovesti posebni režimi ishrane. Sanitarni paketi su dostupni osuđenima.

Iako su pregrađivanjem dvorišta stvoreni bolji uslovi za boravak osuđenika na otvorenom, ne postoje nikakve sprave za vežbanje.

Osoblje

Ustanova ima 35 zaposlenih, od toga je 27 u službi obezbeđenja, a 8 u službi opštih poslova, pravnik je istovremeno i zamenik upravnika. U službi obezbeđenja zaposleno je 3 radnika na neodređeno vreme, a u službi za opšte poslove dvoje. U službi za tretman rade dvojica vaspitača, od kojih je jedan privremeno upućen iz Požarevca. Prema novoj sistematizaciji uprava je predvidela troje uposlenih u službi za tretman. Tokom 2011. godine vođen je jedan postupak

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

zbog korišćenja službenog oružja van službe. Problem koji smo uočili odnosi se na zaposlene u službi za tretman. Naime, oni su, od strane Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, određeni da prate program izvršenja kazne zatvora bez napuštanja prostorija u kojima osuđeni stanuje. To iziskuje povremene posete licima koja izdržavaju ovu alternativnu sankciju, pisanje izveštaja itd. Ove nove dužnosti se svakako odražavaju na kvalitet obavljanja njihovog osnovnog posla tj. rada sa osuđenim licima unutar zatvora.

Preporuke

Iako je zgrada u kojoj su smeštena lica lišena slobode skoro renovirana, tako da su prostorije u njoj sada u vrlo dobrom stanju, zatvor je zbog lošeg položaja (pre svega činjenice da deli zgradu sa još tri ustanove) najbolje izmestiti sa postojeće lokacije, jer je na njoj nemoguće osigurati bezbednost.

Trebalo bi obezbediti uslove za rekreaciju, posebno tokom letnjih meseci, jer postojeći zatvorski režim ne obezbeđuje gotovo nikakve smislene aktivnosti. Pored toga, treba težiti što češćem upošljavanju osuđenika.

U odnosu na prethodnu posetu, učinjen je značajan napredak u zdravstvenoj edukaciji, kako zdravstvenog osoblja, tako i osuđenika. Za regularno funkcionisanje zdravstvene službe od velike važnosti bi bilo zapošljavanje lekara na neodređeno vreme, koji bi puno radno vreme, svakodnevno, provodio u zatvoru.

Obezbediti da obavljanje novih dužnosti zaposlenih u službi za tretman koje se tiču izvršenja alternativnih sankcija ne umanjuje kvalitet rada sa osuđenim licima.

OKRUŽNI ZATVOR U ZRENJANINU

Vreme posete: decembar 2011. godine
Prosečno brojno stanje (tokom poslednje godine): ukupan broj lica - 202 (pritvorenih lica - 99, osuđenih lica - 84, prekršajno kažnjenih - 19)

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Materijalni uslovi

Okružni zatvor u Zrenjaninu nalazi se u samom centru grada, u sklopu zgrade suda, zgrada je stara više od sto godine. Prema rečima upravnice optimalan broj ljudi koji se može smestiti u ustanovu iznosi 120 do 130. Broj lica lišenih slobode varira između 210 i 250 što je dvostruko veći broj od optimalnih kapaciteta. Ova ustanova poseduje sopstevnu biblioteku koja je prema rečima uprave uvećana donacijama i sastavni je deo gradske bibiloteke. Uprava je zbog povećanog broja lica napravila dve prostorije od ranijih društvenih prostorija koje koristi otvoren tretman, i u podrumu je takođe napravljena još jedna prostorija. Pored postojećeg prostora za boravak na svežem vazduhu još jedno dvorište je osposobljeno za sprovođenje šetnji lica lišenih slobode.

Osooblje

U Okružnom zatvoru u Zrenjaninu zaposleno je 60 lica, od toga je 37 u službi obezbeđenja. U službi za tretman radi četvoro vaspitača, dva psihologa, specijalni pedagog i sociolog. Zaposleni u službi za tretman takođe vrše nadzor nad sprovođenjem mera alternativnih sankcija sa elektronskim nadzorom. Trenutno ima deset lica koja izdržavaju kaznu zatvora bez napuštanja prostorije u kojoj stanuju. Zaposleni u službi za tretman dužni su da ih obilaze jednom nedeljno i sprovode druge zadatke što utiče na obim njihovog rada sa licima na izdržavanju kazne zatvora u zatvoru. Upravnica zatvora svakodnevno obilazi osuđena lica, dok lica koja se nalaze u pritvoru obilazi jednom nedeljno. Za efikasnije obavljanje uvećanih poslova potrebno je zaposliti još 10 radnika službe obezbeđenja, jednog lekara i jednog medicinskog tehničara, a u službi za tretman nedostaje još dvoje ljudi, rečeno nam je od strane uprave ovog zatvora. Vođen je jedan disciplinski postupak protiv zaposlenog lica iz službe obezbeđenja zbog nasrtanja na osuđeno lice.

Oprema

Veliki problem službi obezbeđenja predstavlja nedostatak broja vozila, pošto je između 10 i 14 sprovoda dnevno. Vozila koja ima ustanova su stara i dotrajala. Hodnici, dvorište i jedna

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

prostorija zbog straha od samopovređivanja su pod video nadzorom. Ustanova poseduje ručni metal detektor, vrata i skener paketa.

Položaj lica lišenih slobode

Okružni zatvor u Zrenjaninu nema kapaciteta da odvoji pušače od nepušača. U trenutku naše posete jedan broj osuđenih lica angažovan je na krečenju i sređivanju ćelija u kojima borave. Disciplinsku komisiju čine načelnik službe obezbeđenja i pravnik u ustanovi. U 2011. godini izrečeno je 53 disciplinska postupka od toga je 23 bilo izrečenih mera samice. Primetno je učestalo izricanje mere samice i do 15 dana što je maksimalan broj dana koje lica mogu da provedu u samici. Uvidom u evidenciju poseta mera samice videli smo da lekar svakodnevno obilazi lica u samici, osim vikendom. Tokom 2011. godine bilo je 6 mera prinude, a lekarski pregled je obavljen nakon 12 i 24 časa. Lica se testiraju na psihoaktivne supstance pre i posle dolaska sa vikendna. U ustanovi se lica povremeno testiraju i na osnovu toga se procenjuje pokušaj suicida. Nakon obrađenih upitnika i rezultata koji se dobijaju lica se smeštaju u prostoriju koja je pod stalnim video nadzorom. Prema rečima uprave poštuje se zakonski minimum od 2 časa boravka na svežem vazduhu. Ipak, osuđenici sa kojima smo razgovarali tvrde da im boravak na svežem vazduhu nije omogućen u trajanju od dva sata i da ih nekada i ne izvode u šetnju. Upravnica je objasnila da je neophodno da bar nekoliko lica izrazi želju za šetnjom. Ukoliko to nije slučaj, osuđena i pritvorena lica se ne izvode u šetnju. Ova praksa je loša i suprotna ZIKS-u. Zabeleženo je dva pokušaja samopovređivanja, gutanje žileta i samoopovređivanje žiletom u predelu vrata protiv ovih slučajeva vođen je disciplinski postupak. Ustanova više nije u mogućnosti da organizuje grupu za kontrolu besa i narkomaniju zbog preopterećenosti zaposlenih u službi za tretman koji moraju da nadziru izvršenje alternativnih sankcija tj kazne zatvora bez napuštanja prostorija u kojima osuđeni stanuje. Ustanova raspolaže terenom za košarku, mali fudbal i improvizovanom teretanom. Pravoslavni sveštenik dolazi jednom mesečno. Broj podnetih podnesaka upravnici je moguć. Tokom 2011. godine to je učinilo 61 lice i najveći broj njih žalio se na zdravstvenu zaštitu. Čest je slučaj zloupotrebe unošenjem mobilnih telefona. Tokom ove godine zabeleženo je devet nedozvoljenih korišćenja mobilnih telefona. U zatvoru se obavlja i policijsko zadržavanje. Jedan policijski službenik zadužen je za bezbednost zadržanog lica. Lekarski pregled zadržanog lica se ne vrši. On se sprovodi tek ukoliko je zadržanom licu određen pritvor od strane istražnog sudije.

Prostorije imaju od 14 do 18 kreveta sa isto toliko lica u njima. Stanje prostorija nije se promenilo od naše prethodne posete o kojoj možete čitati u posebnom izveštaju. Nakon obilaska

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

objekta uvideli smo da su u najlošijem stanju prostorije u podrumu koje su improvizovane u ćelije. U njima nema dotoka prirodne svetlosti ni svežeg vazduha, hladne su i vlažne. Kuhinja se takođe nalazi u podrumu, hladna je i sa prozorima sa zamagljenim staklima. Jelovnik koji je dostupan u kuhinji ukazao nam je da je čest slučaj da osuđena lica za doručak i večeru imaju samo majonez i hleb. Opšti je utisak da su dušeci na kojima spavaju osuđena lica stari i dotrajali. Veliki broj lica skrenuo nam je pažnju tokom razgovora da se šetnja ne realizuje ako nema više od pet lica zainteresovanih za šetnju, i da je tuširanje ograničeno jer rade samo tri tuša i nema tople vode. Osuđenim licima nije dostupna soba za slobodne posete kao i mogućnost korišćenja elektronskih uređaja poput dvd-ja. Upravnica nam je svoj stav o zabrani unošenja elektronskih uređaja branila time da to doprinosi raslojavanju među zatvorenicima što može da uzrokuje druge probleme.

Zdravstvena nega

Zdravstvenu službu čine jedan lekar, zaposlen po ugovoru o delu, koji radi u ovoj ustanovi svakog radnog dana po dva sata, i jedan medicinski tehničar, takođe zaposlen po ugovoru, koji u zatvoru radi puno radno vreme. U odnosu na prethodnu posetu, zaposlen je novi medicinski tehničar, koji po rasporedu radi u zdravstvenoj službi (prethodno je medicinska sestra formalno bila zaposlena u službi obezbeđenja). Lekar i tehničar dolaze po potrebi i van radnog vremena. Po predloženoj novoj sistematizaciji, potrebno je zaposliti lekara koji će u zatvoru raditi puno radno vreme kao i još jednog tehničara. Stalni konsultant- psihijatar dolazi u ustanovu redovno, jednom nedeljno.

Ambulanta se nalazi u maloj, uskoj prostoriji koja je neadekvatna za rad zdravstvene službe. Ova prostorija nije dobro osvetljena prirodnim svetlom, jer se prozor, malih dimenzija, nalazi pri samom vrhu jednog zida, iznad prostora koji predstavlja apoteku. Ovo predstavlja teškoću pri lekarskom pregledu i intervencijama, ali i za sam boravak zdravstvenog osoblja. Ambulanta je čista i uredna, a opremljena je najosnovnijim aparatima- za merenje krvnog pritiska i glikemije, stetoskopom i otoskopom.

Snabdevenost apoteke je zadovoljavajuća, ali zdravstveno osoblje navodi kao problem sam način snabdevanja putem centralne nabavke, a ne preko samog zatvora, te ne postoji mogućnost nabavke novih lekova za novopridošle osuđenike. Stoga je zatvor prinuđen da dokupljuje neke lekove. U apoteci se drže i suplementi koje sami osuđenici dokupljuju. Pristup apoteci imaju samo lekar i tehničar, lekar propisuje terapiju, tehničar je sprema i daje iz apoteke,

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

a obezbeđenje deli licima lišenim slobode. Metadonska terapija se sprovodi, u saradnji sa psihijatrom i zdravstvenim centrom. Vršiti se i testiranje na psihoaktivne supstance.

U ambulanti se ne daje ampulirana terapija, koja se daje u lokalnom domu zdravlja, ili se poziva služba hitne pomoći. Saradnja sa lokalnim zdravstvenim centrima je dobra, i u njima se obavljaju specijalistički pregledi i intervencije i obavljaju laboratorijske analize. Stomatološke intervencije (besplatno je vađenje zuba) se takođe obavljaju u domu zdravlja, ali se na njih ponekad čeka. Osuđenima je omogućeno da idu kod izabranog lekara.

Lekarski pregled se po zahtevu osuđenika obavlja istog ili prvog narednog radnog dana, bez prisustva obezbeđenja. Prvi lekarski pregled po dolasku u ustanovu se obavlja u roku od 24 časa, ili ponedeljkom ako je prijem tokom vikenda. Nakon primenjenih mera prinude, prvi i naknadni pregled se uredno obavljaju. Lekar određuje sposobnost za izdržavanje samice, a lica u samici se obilaze svakodnevno, od strane lekara ili tehničara, osim vikendom, kada obezbeđenje po potrebi poziva medicinsko osoblje. Medicinska dokumentacija se uredno vodi, svaki osuđenik ima svoj medicinski karton.

U periodu od prethodne posete, u zatvoru de dogodilo jedno samopovređivanje, te je odmah obavljen pregled lekara i konsultanta - psihijatra. U zatvoru postoji prostorija sa video-nadzorom, u koju se smeštaju lica lišena slobode kod kojih je procenjeno da postoji rizik od samopovređivanja, zaštita je medicinsko osoblje edukovano (Postoji i upitnik za procenu rizika od samoubistva, koji osuđenici popunjavaju prilikom dolaska u ustanovu.).

Druge posebne edukacije zdravstvenog osoblja nije bilo.

U odnosu na prethodnu posetu, više se ne sprovodi posebna okupaciona psihoterapija.

Zdravstveno osoblje vrši nadzor nad higijenom sanitarnih prostorija i kuhinje. Sanitarni pregledi osoblja koje radi u kuhinji se obavljaju redovno. Lekar učestvuje u sastavljanju jelovnika, moguće je sprovesti posebne režime ishrane. Osuđenici po potrebi dobijaju sanitarne pakete.

Edukacija lica lišenih slobode o transmisivnim i drugim bolestima, kao i o bolestima zavisnosti se obavlja preko deljenja pamfleta, a ustanovi se sporadično organizuju i posete epidemiologa, koji drži predavanja.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.

Preporuke

Boravak na svežem vazduhu je pravo osuđenih lica zajemčeno ZIKS-om i ne treba ga uslovljavati minimalnim brojem lica koje žele da ga koriste. Samo osposobljavanje drugog šetališta nema efekta ukoliko se ne koristi u svrhu omogućavanja osuđenim licima boravka na svežem vazduhu u trajanju od 2 časa dnevno. Radi toga potrebno je obustaviti praksu zahtevanja minimalnog broja osuđenih za boravak na svežem vazduhu i omogućiti svakom pojedincu da donosi odluku o tome da li želi da boravi na svežem vazduhu.

Prestati sa korišćenjem prostorija koje se nalaze u podrumu i u kojima borave lica koja rade u kuhinje zbog njihove neuslovnosti (nema prirodne svetlosti ni svežeg vazduha, hladne su i vlažne).

Zaposlene u službi za tretman osloboditi obaveza vezanih za izvršenje alternativnih sankcija kako bi se mogli posvetiti organizovanju smislenih aktivnosti i radu sa osuđenim licima.

Bilo bi korisno prevesti osnovna prava zatvorenika na jezike kojima govore ilegalni migranti (arapski, farski itd.) kako bi tokom izdržavanja kazne zatvora zbog ilegalnog prelaska granice bili upoznati sa svojim pravima.

Uvesti raznovrsniju ishranu za osuđena i pritvorena lica. Uz uvažavanje finansijskih ograničenja uprave Okružnog zatvora u Zrenjaninu neprihvatljivo je da se obrok sastoji samo od majoneza i hleba. Takođe, neophodno je u dogledno vreme zameniti dotrajale dušeke na kojima lica lišena slobode spavaju.

Za bolje funkcionisanje zdravstvene službe bilo bi značajno zapošljavanje lekara koji bi u zatvoru provodio puno radno vreme. Iako je problem arhitekture zatvora evidentan, prostor za ambulantu treba da bude veći i bolje osvetljen. Sama ambulanta bi mogla biti bolje opremljena, kako bi se u njoj mogla primenjivati i ampulirana terapija i manje intervencije. Edukacija zdravstvenog osoblja treba biti sistematičnije organizovana. Obilasci lica u samici od strane zdravstvenog osoblja trebaju biti svakodnevni.

Projekat "Sprečavanje i kažnjavanje torture - od usvajanja pravnih standarda do unapređivanja prakse" sprovodi se uz finansijsku podršku Evropske unije i Instituta za otvoreno društvo.